

styre vil der nemlig efter hans mening næppe bevidst og praktisk taget heller ikke ved sjuskeri blive lovgivet mod grundloven, og skulde det ske efter et statskup, er det ikke domstolene, der skal forsvare forfatningen (s. 12, 15). Forf. er dog ikke helt sikker paa, at der ikke er forekommet forfatningsbrud i U. S. A., men han synes at lægge vægt paa, at de retskyndige ikke i noget af de 76 tilfælde af uoverensstemmelse mellem kongressen og højesteret er enige om, at der har foreligget klart brud paa forfatningen. Hertil kommer, at en enkelt dommers dissens efter forf.s mening synes at være tilstrækkelig til at godtgøre, at der ikke er tale om klart grundlovsbrud (s. 14 f.). — Den læge læser vil dernæst fæste sig ved, at danske jurister for at hævde lovgivningens overensstemmelse med grundloven i visse tilfælde har anvendt temmelig haardhændede fortolkninger eller fiktioner (se f. eks. s. 48 f., 122), og vil uvilkaarligt spørge, om man ikke — hvis den danske højesterets hidtidige praksis fortsættes — ved fortolkning eller fiktion i realiteten vil kunne ophæve adskillige af de vigtigste grundlovsbestemmelser, f. eks. den om religionsfriheden, uden at domstolene protesterer¹. Hvorvidt man i det enkelte tilfælde vil finde dette nødvendigt eller heldigt, vil atter bero paa ens politiske opfattelse. Det forekommer mig dog klart, at en voksende reel modsætning mellem lovgivningen og grundlovens bestemmelser vil kunne medføre en vis despekt for grundloven, der kan faa farlige konsekvenser for folkestyret.

Poul Bagge.

I Aarene 1939—46 har Hugo Matthiessen udsendt tre Bøger — *Den sorte Jyde* 1939 (220 S. + 8 Plancher), *Det gamle Land* 1942 (214 S. + 10 Plancher) og *Snapstinget* 1946 (239 S. +

¹ Det er i denne forbindelse værd at lægge mærke til, at et medlem af selve højesteret i 1930 hævdede, at det vilde være foreneligt med grundloven at afskaffe nævningeinstitutionen efter at have prøvet den i nogle aar, d. v. s. han læser grundlovens løfteparagraf om nævninger, som om den havde følgende tilføjelse: »men de kan, dersom erfaringerne bliver daarlige, igen afskaffes«. Forf. er — med rette, forekommer det mig — betænkelig ved denne fortolkning af grundlovens § 72 af hensyn til konsekvenserne for de øvrige løfteparagraffer, men hans betænkeligheder gælder kun motiveringen, ikke ophævelsen af nævningeinstitutionen i og for sig (s. 48 f., 122). Derimod vilde han aabenbart anse afskaffelsen af juryen i U. S. A. for forfatningsstridig (s. 91). Selv om man maaske vil hævde, at jurysystemet i U. S. A. er en væsentligere bestanddel af forfatningen end herhjemme, turde eksemplet bidrage til at gøre læseren skeptisk overfor værdien af forf.s distinktion mellem klart grundlovsbrud og grundlovsfortolkning.

12 Plancher). Som hans øvrige Produktion er det kulturhistoriske Arbejder, der giver vægtige Bidrag til Forstaaelse og Belysning af Sider af særlig det 17. og 18. Aarh.s Samfund og Mennesker.

Hugo Matthiessen er en fin Kulturhistoriker. Med sikkert Øje for, hvad der er Tidens Tendens — det er den Indstilling, Handle- og Væremaade, der karakteriserer det behandlede Tidsrums Mennesker i Forhold til Menneskene i en tidligere eller senere Tid, og som det er den egentlige Kulturhistories Opgave at finde — tegner han i sine Bøger en Række Billeder, der genspejler tidligere Tiders Folk og Tanke.

»Den sorte Jyde« er et smukt Eksempel herpaa. I denne Bog behandler Forfatteren Spørgsmaalet om Aarsagerne til den jyske Hedes Vækst i det 17. og 18. Aarh., da den havde bemægtiget sig et Areal som aldrig før, og finder en af de væsentligste i det jyske Sind. Af dette giver han i Kapitlet »Den sorte Jyde« en fin Karakteristik og mener, at Stilstand, Nøjsomhed og Resignation over for Livets Tilskikkelser, ja endog over for Døden er Ord, der karakteriserer væsentlige Sider af det.

Paa samme Maade som aabenlys Drukkenskab og Slagsmaal endog Standspersoner imellem er en Tendens i det 18. Aarh. set i Forhold til det 20. Aarh. (smlg. G. Hansen: »Degnen« 1944, S. 164 ff., 197 ff.) eller løse Forbindelser en Tendens i det 20. Aarh. set i Forhold til det 18. Aarh., er Ligegyldigheden over for Livets ydre Vilkaar og Uviljen mod al Forandring, endog til det bedre, Tendensen hos det 18. Aarh.s Hedebonde i Forhold til det 20. Aarh.s. At en af Hovedaarsagerne til denne Indstilling var Naturens Magt over Bondens Sind saas, naar han flyttede til andre Egne; thi da blev han en anden — opfindsom og initiativrig, nemmende Tidens Tanke.

Der kan nævnes andre Aarsager til Hedens Vækst — f. Eks. daarlige tekniske Hjælpemidler, Mangel paa Gødning eller vanskelige Afsætningsforhold — af denne sidste Faktors Betydning giver Forfatteren et levende Billede i Kapitlet »Hjulspor«, men finder alligevel den dybeste Grund i Menneskets Natur. Hermed har han fat i noget centralt i Spørgsmaalet. Det var ikke blot afgørende, hvad der fandtes af tekniske Hjælpemidler, men lige saa meget i hvilken Grad, Mennesket evnede at udnytte dem (fordi en Tids Indstilling — Tendens — ikke blot er et Produkt af Tiden, men ogsaa en væsentlig Faktor i dennes almindelige Udvikling). Det faktisk eksisterende Landbrug paa Heden i det 18. Aarh. viste, at denne vel lod sig betvinge med de forhaanden-værende Hjælpemidler, og Afstandene lod sig ogsaa overvinde — derimod ikke Hedebondens Opfattelse af Lyngens og Landbrugets

Værdi. Med nogle morsomme Eksempler skildrer Forfatteren den Klogt, Bonden anvendte paa at holde sig ethvert Fremskridt fra Livet og hvilke umaadelige Anstrengelser, det kostede at overvinde denne Bondens Indstilling. Det lykkedes frem gennem det 19. Aarh., og i det 20. Aarh. var Bonden en anden. Forfatteren understreger, at en af de afgørende Grunde til Forskellen mellem det 17.—18. og det 20. Aarh.s Hedesamfund laa i Forskelligheden i Menneskets Indstilling til de to Tider.

Det samme Spørgsmaal berører han i »Det gamle Land«, hvor han viser, hvorledes den sjællandske Bonde aktiviseredes med Udskiftningen og Tilværelsen som fri Mand. I denne Bog træder Mennesket dog tilbage for Skildringen af Landskabet og dets Ændring i den ny Tid. Bag Landskabet skimter man Bonden — ligegyldig, haabløs og stillestaaende. Forfatteren tillægger Stavnsbaandet en væsentlig Del af Skylden for denne hans Væremaade, selv om ogsaa Naturen har sin Del af Ansaret. Bondens Sjæl finder han direkte afspejlet i de hærgede Skove, øde Overdrev, ukrudtsfyldte Kornmarker og silende Enge. Her træder det 18. Aarh.s Tendens frem. Psykologien i denne Bog er vel svagere end i den foregaaende; men ved de udmærkede Billeder af Landskaberne giver den et værdifuldt Bidrag til det 18. Aarh.s Landbohistorie.

I »Snapstinget« er Tendensen af en anden Art. Vi hører om det Penge- og Varemarked, der opstod i Viborg og i Aarhundreder var Centrum i hele den jyske Pengeomsætning og Godshandel. Her mødte den gamle Adel op i det 16. Aarh. for at ordne sine Retssager, Pengeforretninger, Godshandler og Giftermaalsaffærer. Dens Arvtagere blev den ny Adel, blot at en Række borgerlige nu ogsaa tog lidenskabeligt Del i Forretningerne, jævnsides med at det folkelige Marked blomstrede. Denne Periode naaede et Kulminationspunkt i Herregaardsslagtingen for at opløses under Statsbankerotten, i hvilken Snapstinget selv forliste for aldrig at genopstaa. Gennem de mange Skikkelser, der portrætteres, træder de skiftende Tidens Tendens frem fra den gamle Adels fornemme, ætstolte Personer, over Matadorernes opkomlingagtige Træk til Herregaardsslagtingens respektløse Godspredere.

Det er ikke at bebrejde Forfatteren, at det psykologiske Moment er relativt svagt i en Bog, der paa 200 Sider behandler 400 Aars Historie — ogsaa selv om man betragter selve den omfattende Godshandel som det karakteristiske for Snapstinget gennem hele Perioden. Bogen er iøvrigt særdeles værdifuld ved paa en fængslende og interessant Maade at behandle et centralt

Emne i jysk Historie, hvorefter man hidtil har savnet en samlet Fremstilling.

Hugo Matthiessens Boger er Mosaikarbejder, hvis Kildemateriale er Eksempler hentet rundt om i de forskelligste Dele af Litteraturen samt i Arkivmateriale. Da han ikke drøfter sit Kildemateriales Værdi og ikke — ifølge Materialets Karakter — fører et logisk Bevis i snævrere Forstand for sine Teoriers Rigtighed, kunde den Tanke melde sig, om ikke visse Billeder f. Eks. det af »den sorte Jyde« i Kapitlet af samme Navn kunde være fortegnet som værende bygget paa Eksempler udtrykkende det ekstraordinære. Et Blik paa Anomaliens Stilling til det normale — under Forudsætning af, at det først og fremmest er Kulturhistorikerens Opgave at give Tidens Tendens — vil her være oplysende.

En Tids Tendens giver sig ikke blot Udtryk hos de Mennesker, der ved direkte Handlen tilkendegiver sig som Tidens Børn. Ogsaa den tilsyneladende pæne Borger bliver præget af den — sammenlign f. Eks. det 19. Aarh.s relativt lille Løsagtighed og Borgerskabets strenge Dom over enhver løs Forbindelse med det 20. Aarh.s talrige fri Forhold og den pæne Mands Trækken paa Skulderen heraf. Det historiske Kildemateriale (fra det 17. og 18. Aarhundrede) overlader imidlertid for en Række kulturelle Fænomeners Vedkommende kun til Eftertiden de Tilfælde, der enten kom tilfældigt frem eller var saa grovkornede, at selv Tiden fandt sig gaaet for nær. Det bliver følgelig kun et Faatal i Forhold til de faktisk eksisterende Tilfælde. Møder man derfor i Kildematerialet et bestemt kulturelt Fænomen f. Eks. Drukkenskab relativt hyppigt, og fremgaar iøvrigt — som det er Tilfældet for Drukkenskabens Vedkommende i det 18. Aarhundrede — Samtidens Syn paa det, og det er anerkendende, er det rigtigt at skildre Tiden som præget af dette Fænomen, skønt en ren kvantitativ Opgørelse mellem de faktisk foreliggende Tilfælde og det hele Borgerskabs (Borgerskabsgruppens) Tal vilde vise et absolut modsat Resultat (og der naturligt ogsaa fandtes andre Indstillinger over for det). »Anomalien« giver i saa Fald Udtryk for en Side af Livet, der er normal (dominerende) for den behandlede Tid.

Hugo Matthiessens Skildringer kan da meget vel være rigtige, selv om en Del er bygget paa Anomalier. Materialets Uensartethed gør det blot vanskeligt at klargøre disses nærmere Forhold til det almindelige Liv. Til Gengæld bygger han paa endnu en Kilde — de Iagttagelser, han har gjort paa sine Ture Landet rundt. Det er ud fra den Viden og psykologiske Forstaaelse, han her har

hentet, Kildematerialet kritiseres. Hans Undersøgelser bliver følgende vanskelige at bedømme, hvis man ikke selv er fortrolig med denne Kilde. Er man det, er der imidlertid ingen Tvivl om Rigtigheden af de naaede Resultater.

Virkningen af disse øges stærkt gennem Forfatterens fornemme Fremstillingsform. Sproget svøber sig elegant om de behandlede Emner og gør trods den knappe Form Fremstillingen særdeles levende. Det giver baade Dybde og Stemning over Skildringen. Saa vel »Den sorte Jyde« som »Det gamle Land« og »Snapstinget« er nydelige Eksempler herpaa. Hvor mesterlig er ikke Skildringen i »Den sorte Jyde« af den Magt, Naturen udøvede over Bonden. Først Billedet af Hedens alvorsfulde Majestæt, der stillede Mennesket blot Ansigt til Ansigt med dets Gud, og saa Resultatet — den gamle 80-aarige Røgter, som med dyb Resignation endog over for Døden ligger og synger i sin Seng ved Siden af sin Ligkiste, og illustreret med Kierkegaards og Blichers Skildringer af, hvordan de selv havde oplevet dette.

Det er samtidig et godt Eksempel paa Værdien og Arten af hans Metode. Han har selv erfaret, hvilken Magt Midt- og Vestjyllands storslaaede Landskaber har over Menneskenes Sind, og han kender fra Nutidens Beboere af disse Egne den Indstilling og Tankegang, mange Aars Liv i saadanne Omgivelser afføder. Saa finder han frem to Eksempler, der udtrykker samme Erfaring, fra den Tid Heden endnu laa udyrket hen — og vel at mærke gjort af to af vore menneskelige set dybest udviklede Forfattere, der var nøje fortrolig med Menneskene baade i og uden for Hedeegnene. Med dem illustrerer han saa det Resultat, han er naaet til. Dets Rigtighed lader sig ikke logisk bevise, men er saa almen kendt, at det er uomtvisteligt. Er det ikke et lige saa exakt Studium som nogen tekstkritisk Undersøgelse? Dertil er det et godt Eksempel paa hans fremragende Kombinationsevne.

Hugo Matthiessens Bøger minder om et Billede af Vermehren eller Dalsgaard. Begge Dele er Genremalerier, og Historikeren staar ikke tilbage for Maleren. De er aandsbeslægtede. En Bog som »Den sorte Jyde« kunde synes komponeret over samme Motiver, som inspirerede Vermehren til Billederne af »Faarehyrden« eller »Hvedebrødsmanden«, og det er det samme, de to Kunstnere har ønsket at udtrykke — Mennesket, som det saa ud i den storslaaede, vildsomme Natur.

Georg Hansen.

Et Blads Historie lader sig skrive paa to Maader, enten med bred Baggrund i Tidens Historie og Presseforhold, saaledes at